

Dalarö Gästgifvaregård

Del 1

1905

Dalarö Gästgivaregård

Del 1 Gästgivaregårdens rika historia.

Genom sitt läge vid den södra Skeppsleden till Stockholm blev Dalarö tidigt en viktig kommunikationspunkt.

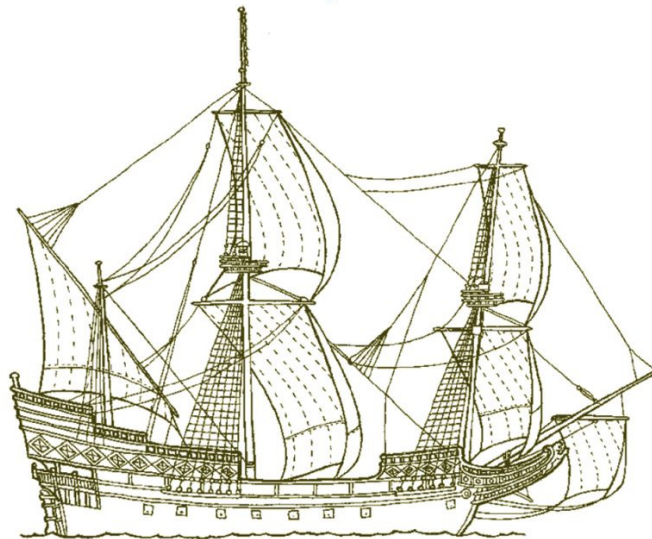
Här skulle lasten deklarerars och förtullas och här skulle förnödenheter inskaffas och skeppen provianteras och lots tas ombord.

I väntan på avsegling behövde besättningsmän och resande mat och dryck och för det krävdes ett gästgiveri.

Till eller från Dalarö var det relativt lätt att segla ut i världen. Sträckan Dalarö – Stockholm var däremot svårseglad och starkt beroende av vindriktning.

Därför steg man av eller på de stora segelfartygen på Dalarö och tog sig sträckan Dalarö – Stockholm per häst och vagn, ridande eller gående.

För transport av personer och varor och förmedling av nyheter kom Dalarö att spela en stor roll.

Dalarö utnyttjades ej enbart av handelssjöfarten utan även som hemmahamn för flottan fram till 16° 0.

Då flyttades örlogsbasen till Karlskrona för att bättre kunna försvara de nyförvärvade landskapen Blekinge, Skåne och Halland.

Karlskrona hade också längre isfri segelsäsong än Dalarö.

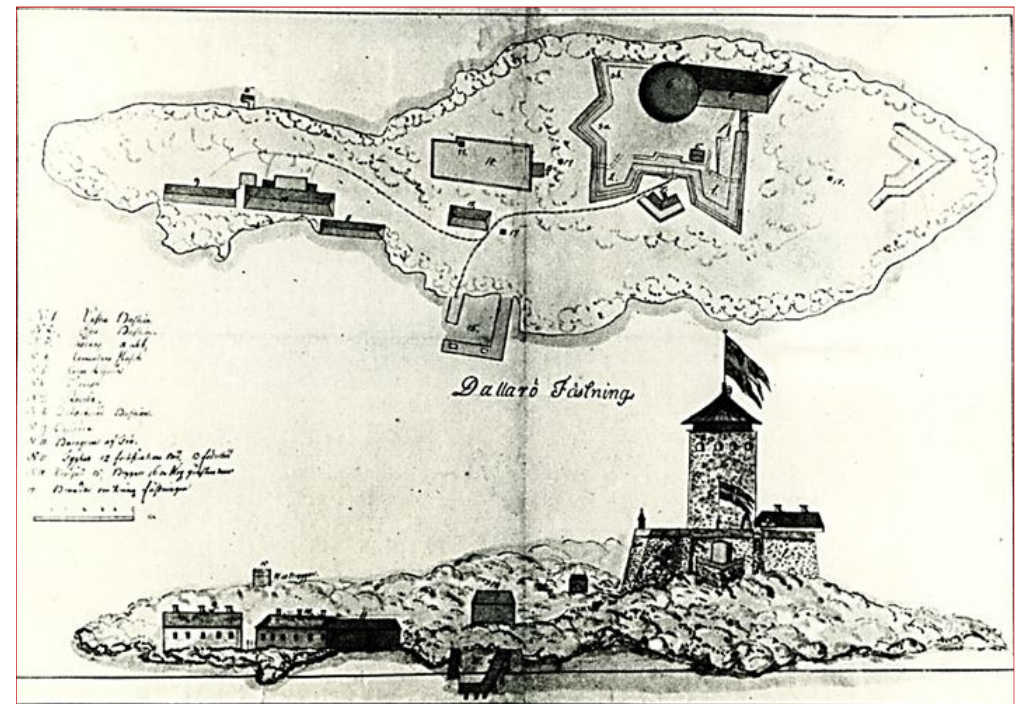
År 1645 kom drottning Christina ut till Dalarö för att se örlogsflottan löpa ut.

Det var 4° örlogsskepp som den 1 juni kl. 0° .00 på morgonen avseglade från Dalarö.

Det var då hon utbrast i de berömda orden ”Se där swäfwar vår Crona på vattnet”

Med vid besöket var den berömda militären och arkitekten Erik Dahlbergh, som i sin dagbok har noterat ovanstående händelse.

Det var Erik Dahlbergh som ritade och lät bygga Dalarö Skans med sitt starkt befästa centraltorn som spärr för södra inloppet till Stockholm och som skydd för handelsfartyg.

År 1636 är ett viktigt år för Dalarö och räknas som samhällets födelseår.

Då inrättades nämligen den kungliga tullkammaren och Dalarö blev Sveriges viktigaste tullplats.

Tillsammans med flottbasen och lotsverksamheten som redan fanns växte nu Dalarö samhälle fram.

År 1638 två år efter inrättande av den kungliga tullkammaren så uppfördes Dalarö Gästgifvaregård med privilegiebrev från drottning Christina.

Här följer en del av drottning Christinas privilegiebrev:

"Wi Christina göre wetwrligt såsom Wij finna nödigt att ett Taffuerne eller Gästgiffuerij Wedh Dalerön må opprättadt bliffua hwarest dee fremmande och wäghfarande kunne för skäligh betalning medh herberge, förtähring och fordenskap försorgde warda..."
Inleder privilegiebrevet av den 9 april 1638. I fortsättningen nämns att Johan Erichsson ensam skall ha rätt att på orten hålla "Gästerij och uthsälja där Wijn, Ööl och andra slags drycker som till Gästgiffuriet behöffues".

**Med fordenskap som anges i privilegiebrevet avses hästskjuts.
Gästgifveriet hade ensamrätt till utskänkning av brännvin på Dalarö.
Brännvin utskänktes främst till resande på krogen men även för
avhämtning och försäljning.**

**Det var skillnad på krogar och gästgiverier och på krögare och gästgivare.
Krogarna betraktades av myndigheterna med misstro och krögare var närmast ett
skällsord.
Gästgiverierna och gästgivarna hade högt anseende och hölls under armarna av stat
och kyrka.**

Tyresö gods hade några år tidigare 1625 förvärvat "Winåkers by", som då omfattade dagens Dalarö med öarna omkring.

Det var markägaren på Tyresö gods med slottsherren Gabriel Oxenstierna som uppförde Dalarö Gästgivaregård och som arrenderade ut den till den av drottning Christina utsedda gästgivaren Johan Erichsson.

Gästgivaregården styrdes i allt väsentligt som ett stort bondehushåll med pigor och drängar och med gästgivaren som den självklara husbonden.

Gästgifveribyggnaden låg vid den nuvarande hotellbryggan och är markerad "krog" på Johan Nessners karta från 1740.

Här kunde de resande besöka krogen och bli serverade mat och dryck vid bänkar och bord. Den låg i gästgiveriets undervåning av sten och hade fönster och en spis där de resande kunde värma sig efter en kall och besvärlig resa. På undervåningen fanns också tre källarförråd.

Övervåningen hade en förstuga och innanför ett stort kök och två salar och fyra kamrar för övernattnig, alla med fönster och spisar. Högst upp fanns vinden med dubbla brädtak.

1740 års karta över Dalarö upprättad av Johann Nessner.

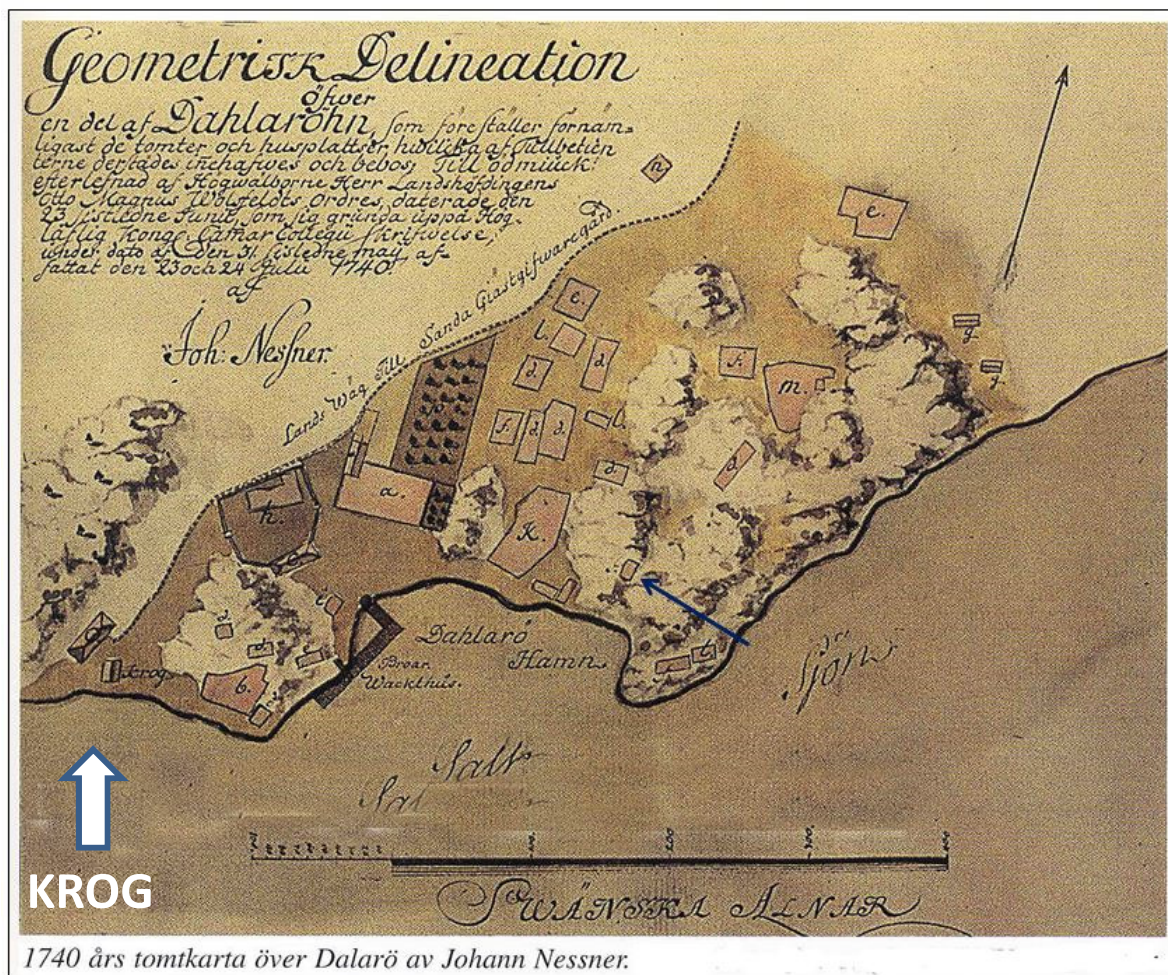
Till gästgifveribyggnaden hörde ett stort brygghus med spis för ölbrygging och ett brännhus med spis för framställning av brännvin.

Vinet importerades via de tyska Hansastäderna och förvarades i tunnor.

Matlagningen skedde i gryta över öppen eld så det var huvudsakligen kokt mat som serverades.

När gästerna anlant dukades några fat med sill och kallrökt fram för att göra de första suparna sällskap.

Redan på den tiden kände man till vådan av att dricka på fastande mage.

För att kunna undfägnast gästerna med mat måste gästgivaren hålla olika djur vid gästgifveriet och där fanns därför både fårhus, svinhus och höns hus.

Här fanns också en spannmålsbod i två våningar för lårar med korn och råg.

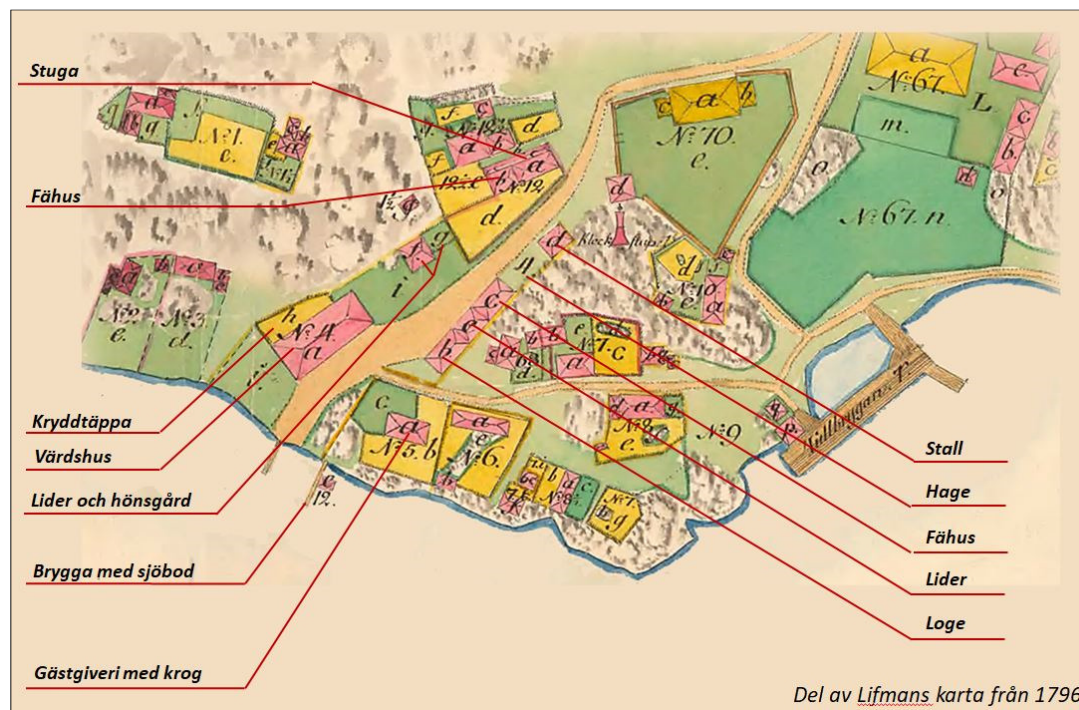
De resenärer som kom resande med häst kunde ställa in hästen i stallet, som hade 12 spiltor och en stor hövind.

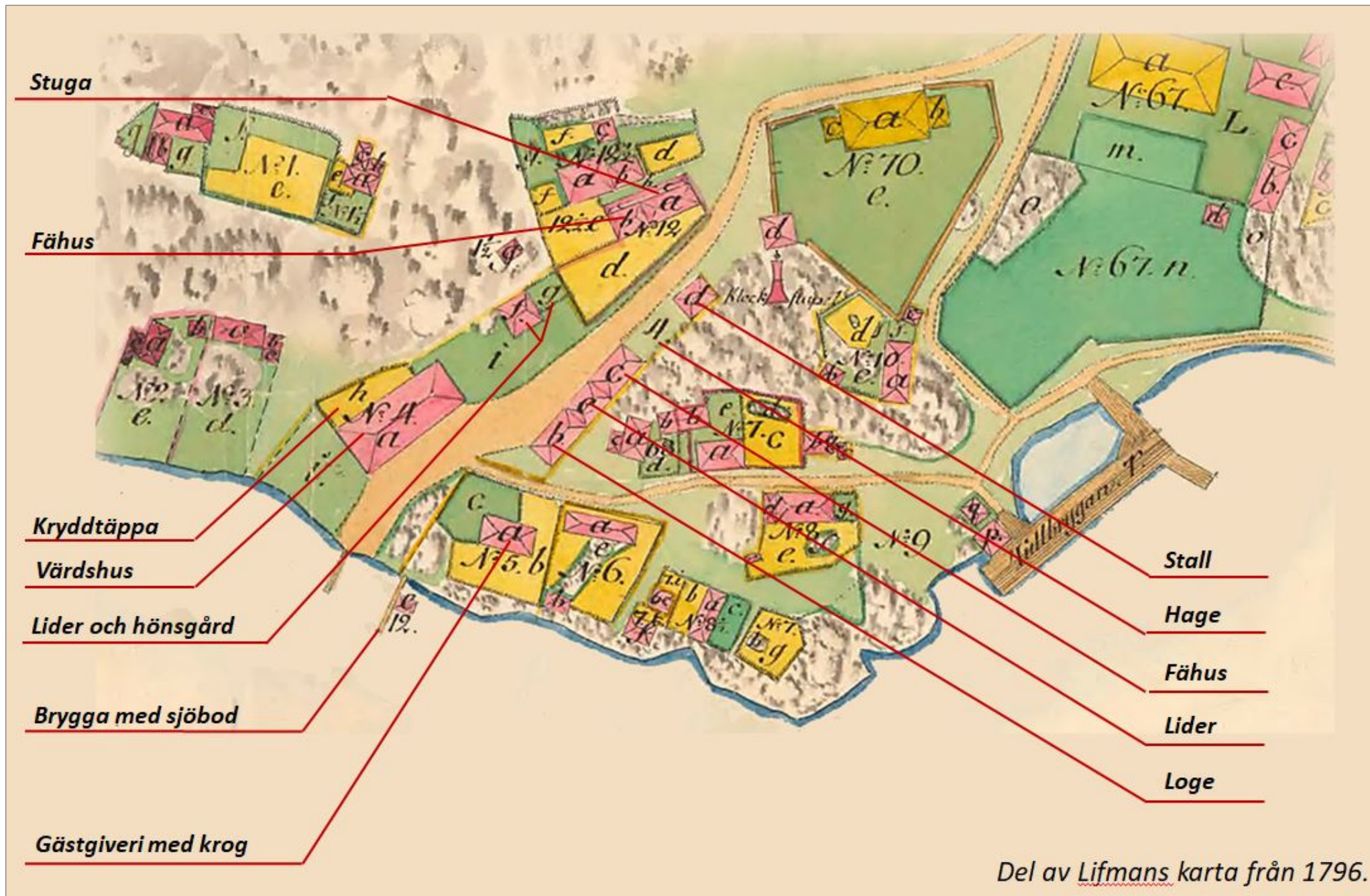
I anslutning till stallet fanns ett vagnslider, där man kunde ställa in sin vagn.

En stor vaktstuga fanns vid infarten till gästgivaregården.

Till gästgifveriet hörde också en brunn med pump och en stor kryddtäppa för köksodling. Nere vid vattnet låg en brygga där fartygens landstigningsbåtar kunde lägga till.

Samtliga byggnader har markerats på Lifmans karta från 1796 förutom brygghus och brännhus.

Dalarö gästgivareregård

I arrendet ingick förutom Gästgivaregården med alla dess byggnader även tre hemman Kohlebottn, Wadh och en fräsegård i Sandemar by.

Troligen var resandet så begränsat att gästgivaren var tvungen att samtidigt ha jordbruk att försörja sig på.

Resandet var dyrt och omständligt.

Dessutom krävdes fram till 1° 60 pass för att få lämna hemorten, annars kunde man åka fast för lösdriveri.

Bönderna på de tre gårdarna skulle betala 32 daler silvermynt till gästgivaren och leverera 14 sågstockar och utföra tolv dagsverken.

Arrendesumman var 100 riksdaler per år.

En riksdaler är tre daler silvermynt.

Petter von der Heide 1644 – 1653.

Johan Erichsson var gästgivare och arrendator under en relativt kort period. Den som efterträdde honom var Petter von der Heide som finns noterad som gästgivare i Kyrkboken 1644 i samband med att hans son begravdes.

Han hade innan han slog sig ner på Dalarö varit sjökapten och kallades därför även "kapten".

Under hans tid som arrendator och gästgivare tillkom den stora "Värdshusbyggnaden" som låg på den plats där bussarna idag har hållplats vid Hotellbryggan.

Bygget blev försenat då berg måste sprängas bort med eld och vattengjutning för att få plats med den stora värdshusbyggnaden, som stod klar 10 – 15 år efter gästgiveribyggnaden, markerad med "krog" på Nessners karta.

**Värdshusbyggnaden var ett envåningshus på en hög stenmur.
En stor trappa ledde upp till en förstuga med gästgivarens kontor.
Innanför förstugan låg gästgivarens bostad med kök och spis, en stor sovsal och fem sovkamrar, alla med fönster och spisar för uppvärmning.**

**Petter von der Heide tröttnade 1653 på att vara gästgivare efter en tvist med Marie Sofia De la Gardie.
Hon accepterade inte att han dragit av 30 riksdaler på arrendesumman för den byggnad han av egna medel tvingats bygga på grund av att värdshusbyggnaden blev försenad.**

Anders Sooma och hustrun "mor i krogen" 1653 – 1666.

År 1653 fick Dalarö Gästgivaregård en ny arrendator och gästgivare Anders Sooma, hans hustru kallades "mor i krogen" av gästerna.

De drev Gästgivaregården i 33 år och var givmilda mot kyrkan.

Kyrkans äldsta mässhake, som ännu finns i behåll, skänktes 1654 av dem.

Det fanns en bössa på krogen där skeppare, sjöfolk och resande kunde lämna en slant till kapellet för lyckosam färd.

År 1653 redovisade Anders Sooma 66 riksdaler som levererades till Kyrkkassan.

Anders och "mor i krogen" levererade också årligen kyrkvinet.

År 1671 under Anders Soomas tid som arrendator bytte Tyresö gods ägarinna bort tre hemmanen Kohlbottn, Wadh och fräsegården i Sandemar by till Gabriel Falkenberg, Sandemar.

Dessa tre hemman ersattes nu av hemmanet Westertorp i arrendekontraktet.

Tolle Bary 1705 – 1737.

År 1705 blev krogprivilegiet och arrendet en del av tullinspektörstjänsten. Tolle Bary var den förste tullinspektören som också var gästgivare.

Förutom tullinspektör och gästgivare var han även kyrkvärd. Det var hans fru Elisabeth, som kallades "Lisa" som praktiskt drev gästgiveriverksamheten och som hade sitt kontor i värdshuset. Hennes namn har gått till eftervärlden i ett diktverk av skalden Johan Runius.

"Friskens och Runii resa till Dalarön, Påskeafton 1712 i et capitel af 17 verser".

I detta lovordas speciellt värdshusvärdinnan Fru Lisa som såg till att gästerna var väl försedda med mat och dryck, i synnerhet det senare.

Bl.a. den 17 versens sista rader är tillägnade henne: "... Til ett monument, och en Wisa, Åt Fru Lisa, Fast hon bättre har förtient".

1710 härjade pesten på Dalarö och en tredjedel av befolkningen dog.

Tolle Bary och hans fru "Inga" överlevde den fruktade pesten.

Men så kom 1719, det mest ödesdigra året i Stockholms skärgårds historia.

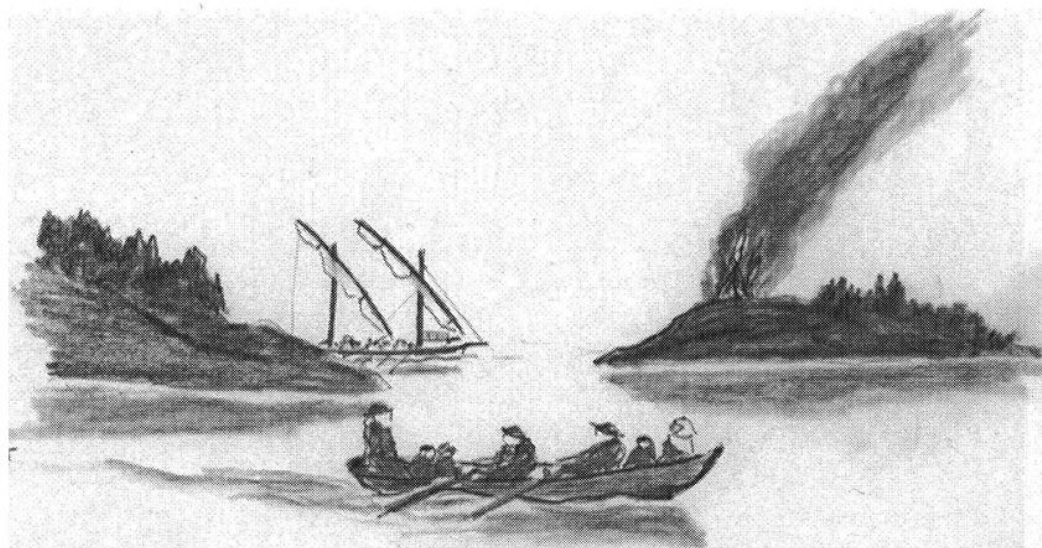
Mellan den 11 juli och 20 augusti härjade tsar Peters galärflotta och bränner nästan all bebyggelse.

Den 12 – 13 augusti rapporteras att "Dahlerö är afbränd, allenast några få huus behåldna". Dalarö "Gästgifvaregård med alla dess byggnader och Westertorp som ingick i arrendet blev nedbrända.

Tolle Bary fick även sitt boningshus plundrat och nedbränt, men han hann fly med sin familj till Ösmo.

Förlusten av Dalarö Gästgifvaregård värderades till 29 300 daler kopparmynt av Tyresö gods dåvarande ägarinnan Gustava Gyllenstierna, dotterdotter till Maria Sofia de la Gardie.

Dalarö Gästgifvaregård återuppbyggdes snabbt efter rysshärjningarna och Tolle Bary och hans hustru "Lisa" fortsatte att driva gästgiveriet fram till Tolle Barys död 1737.

Nils Sondell 1737 – 1747.

Efter Tolle Barys död överläts krogprivilegiet och arrendekontraktet på tullinspektör Nils Sondell.

Tolle Barys änka "Lisa" fortsatte att driva gästgiveriverksamheten några år under Nils Sondell och hon bor under dessa år i värdshuset.

År 1747 efter 10 år som tullinspektör och gästgivare förflyttades Nils Johan Sondell från Dalarö av Tullverket.

Carl Christian Gyldener 1747 – 1776.

Gästgivaregårdens arrendekontrakt och krogprivilegium överläts nu på löjtnant Carl Christian Gyldener, som Tyresö gods ägare general Düring hade stort förtroende för. Arrendet och krogrättigheter skulle aldrig mer ha någon koppling till tullinspektörstjänsten på Dalarö.

Gyldener hade 1745 tillsammans med Nils Sondell arrenderat hemmanet Små Dahlerne på 20 år av general Düring.

Här uppförde Gyldener en industrianläggning för produktion av öl och sprit och en kvarn.

Som erkänsla för sina arbetsinsatser på hemmanet Små Dahlerne erbjöds Gyldener 1750 ett fördelaktigt arrendekontrakt av Düring.

Arrendet omfattade ej blott Dalarö Gästgivaregård med Westertorp utan även hemmanet Små Dahlerne, Jutholmen krog, Ekholmens krog och Små Dahlerne krog.

Arrendekontraktet gällde ej enbart under Gyldeners livstid, utan om "han blev försedd med fru och barn" även i deras och deras efterkommandes livstid. Skulle han ej efterlämna några arvingar ägde förvaltaren Nils Grubb Nilsson och hans hustru rätt att överta arrendet.

Gyldener kände sig nu som ägare till Dalarö Gästgifvaregård.

Han beslöt att samla all gästgiveriverksamhet under ett tak i värdshusbyggnaden. Servering av mat och dryck överflyttades från "Krogen", med anor från 163°, till värdshusbyggnaden.

Efter ombyggnaden kom värdshusbyggnaden att innehålla överflyttad krogverksamhet, sovrum, sovsal förutom kontor och bostad för gästgivare.

Värdshuset börjar nu benämnas "Dalarö gästgiveri".

"Krogbyggnaden" ombyggdes till bostadshus efter stängningen.

År 1796 upprättade lantmätare Lifman en karta över Dalarö där tomter och byggnader markerades.

Av kartan framgår att tomt nr 5 med "krogbyggnaden" och tomt nr 12 med vakt stuga och fähus har avstyckats från gästgifvaregården.

Denna förändring genomfördes under den tid som Gyldener var arrendator och gav Tyresö gods ökade arrendeintäkter.

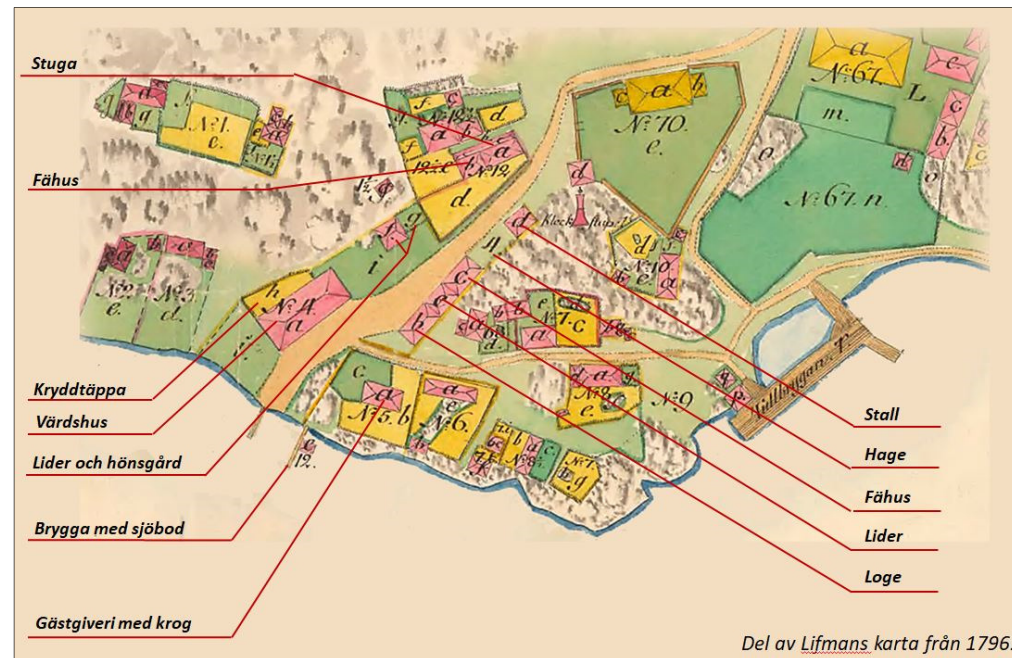
"Krogbyggnaden" tomt nr 5 arrenderas 1796 av Henric Spegel.

Han är den äldsta Dalaröbon med namnet Spegel.

Han var besökare eller tullvaktmästare liksom hans efterkommande.

Hans sonson Karl Johan Spegel kom senare att bygga ett hus på "Spegelsudde".

Vaktstuga med fähus tomt nr 12 arrenderades av Anders Malmberg, tidigare gästgivare. Den 4 januari 1776 övertog Överstyrelsen för Kronobrännerierna Gyldeners gästgiveriarrende.

Carl Peter Blom 1° 02 – 1° 1° .

År 1° 00 försåldes och uppdelades Tyresö Gods.

”Skärgårdsdelen” där Dalarö Gästgifvaregård ingick såldes till grevinnan Frederica Brita Bonde, Trolleholms Säteri i Skåne.

Kronans arrende var ännu i kraft 1° 00 då grevinnan Bonde avslutade sitt köp av ”Skärgårdsdelen”.

Samma år träffades en överenskommelse om arrendekontraktets upphörande.

År 1° 02 köper Carl Peter Blom ”Skärgårdsdelen” av grevinnan Bonde och blir ägare till Dalarö Gästgifvaregård.

Carl Peter Blom var sjökaptan och bedrev en omfattande handelsverksamhet och ägde fastigheter bl. a. på Urvädersgränd vid Mosebacke.

Köpebrevet inlämnades den 16 november 1° 02 till höstetinget vid Sotholms härad i Västerhaninge Tingshus och blev ”Ijudligen uppläst och intaget i lagfartsprotokollet”.

Först efter att köpebrevet blivit uppläst en andra gång vid vintertinget och en tredje gång vid sommartinget intygades riktigheten av häradsrätten vid höstetinget den 15 november 1° 03.

Troligen är det sjörövarskrönorna om Carl Peter Blom som gör att häradsrätten vill övertyga sig om att allt har gått rätt till.

Carl Peter Blom uppför 1° 10 ett stort stenhus i två plan med vindsvåning på gårdsplanen till Dalarö gästgiveri.

Huset benämns "Stenhuset" och var troligen Dalarös första "hyreshus".

Carl Peter Blom
"Sjörövarkaptenen"
(1762-1818)

År 1° 1° dör Carl Peter Blom och systersonen Anders Berg tar över.

Av hans dagbok framgår att en del underhållsarbeten har utförts på gästgiveribyggnaden.

År 1° 22 färdigställs den utvändiga trappan och sommaren 1° 25 belades taket med nytt taktegel.

Takteglet hämtades med storbåten från Ekhamra och Tyresö Tegelbruk.

Troligen hade tillverkningen av tegel upphört vid Tegelbruket invid Kolbotten.

Utdrag ur arbetsjournal förd av Anders Berg.

11 juni 1825

11 Winden, S:W. Klart, Warmt, Plogningens Fortfarande med åfvanemnde Plogmakt, Dikning ock Torfvhackning äfven derstedes Storbåten Hemkom ifrån Ekhamra med 4000de, TakTegel til **Gestgifvare Gården** (Ant. i marg.: vacker väderlek med Värme./AL)

31 aug 1825

31 Winden S:W: Klar Luft, Företogs at efter Slutat Trösk af Timothy til Frö göra det Rent Sedermera efter Storbåtens Hemkomst ifrån Tyresö Tegelbruk med TakTegel til Dalarö **Gestgifvare gård** - Inlastades genast Gödsel til Borgviks gjärdet; - Resten Folket med Ber Plockning (Ant. i marg.: Wacker Väderlek Som På Skyndade allmen Inbergning af Korn/TM)

Adolf Fredrik Hellström 1° 55 – 1° 76.

Det var under Coopverdie Captain Hellströms tid som arrendator som Dalarö på allvar befäste sitt anseende som Stockholms mest fashionabla sommar- och badort med gästgiveriet som den självklara träffpunkten.

Alldeles intill gästgiveriet låg den stora ångbåtsbryggan som dagligen besöktes av sommargästerna för att ta del av det senaste "Skvallret" på byn, men också för att hålla uppsikt över vilka som anlände eller gav sig av.

1° 65 insattes ångbåten Jacob Bagge i reguljär trafik på traden Stockholm – Dalarö.

År 1° 76 insattes skärgårdsångaren Dalaröström på traden Stockholm – Dalarö. Sommargästerna fick nu en bekväm resa med mat, snaps och öl i försalongen på Dalaröström.

Det är idag svårt att förstå vad ångbåtstrafiken betydde.

Ångbåtstrafiken gjorde det möjligt för stora grupper av människor även kvinnor att resa på ett snabbt, säkert och relativt billigt sätt.

För kvinnor bedömdes hästskjuts inte vara tillräckligt säkert.

Affärsresor kunde nu göras in till Stockholm och varor beställas till Dalarö gästgiveri.

1° 65 uppfördes varmbadhuset i Fiskarhamnen med sitt torn, där stockholmarna även kunde få medicinska bad med tång och gyttja.
I början på 1° 60 – talet uppfördes det förnämliga societetshuset.

För Dalarö gästgiveri kom verksamheten att förändras.

År 1° 47 kom näringsfrihetsförordningen och den handlare som först öppnade affär på Dalarö var Westenius som öppnade 1° 59.

Gästgivaren behövde nu inte längre hålla djur för att gästerna skulle få mat.

Skyldigheten att hålla med skjutshästar upphörde också.

Sjökapten Hellström kunde nu helt ägna sig åt att driva hotell – och restaurangrörelse.

Superiet var utbrett och ett samhällsproblem.

Här följer en liten anekdot om superiet på Dalarö, som var införd i Nya Dagligt Allehanda 1° 69-06-03.

I en skrivelse till Dalarö kommunalnämnd år 1° 69 låter lotskapten W. Thornander påskina att Dalaröbefolkningen hemfallit åt superi och lättja.

Thornander ville avskaffa gästgiveriets utskänkningsrätt för att göra slut på superiet.

Han förklarade också att de som röstade emot hans motion skulle få sina namn införda i tidningarna.

Slutligen strandade hela saken på att Dalarö gästgiveri hade en utskänkningsrätt som endast kunde sägas upp av Kungl. Majt.

Kommunen kunde således ej tillstyrka Thornanders önskan om att "torrlägga" Dalarö gästgiveri.

Till denna epok hörde fester, dans och musikföreställningar.

BAL
Dalarö Hotell

blifver Lördagen den 11 Juli, kl. 7 e. m. Musiken utföres af en god orchester.
God servering å stället.
Rum finnas att tillgå.
M. O. Hultman.

OBS. Ångbåtarna »Dalarö» och »Jacob Bagge» afgå från Stockholm kl. 1/2 8 och kl. 8 e. m.

Stockholms dagblad 1° 74-07-11.

En angenäm Lustresa.

Till det natursköna Dalarö via Stäket afgår på fleres begäran Ångfartyget **Dalaröström** Pingstdagen kl. 9 f. m.

Musik utföres af hr **Robert Fischer** med kamrater. Middagskonsert blifver kostnadsfritt å Dalarö Hotell samt Bal på aftonen.

Musik utföres äfven i den natursköna Schweizerdalen.

Biljetter å 2 kr. för fram- och återresan säljas å Allmänna Tidningskontoret *N° 10* Gustaf Adolfs torg samt å Dagens Nyheters Annonskontor, Myntgatan *N° 1 A*, till kl. 2 Lördag middag. Öfverblifna biljetter samt enkla biljetter å 1: 25 säljas ombord på Ångbåten afgångsdagen.

Ångbåten ligger midtför Grand Hotell. Ångbåten afgår från Stockholm kl. 9 f. m. och 4,30 e. m., samt från Dalarö kl. 2 och kl. 7 e. m.

C. A. Jonsson.

Stockholms dagblad 1° 7° -06-0° .

När sjökapten Adolf Fredrik Hellström tog över arrendet 1° 56 så bosatte han sig på Dalarö gästgiveri tillsammans med sin fru Anna Sophia Södergren. De fick tillsammans en son och två döttrar, alla födda på Dalarö. Första dottern döptes till Adolfina Fredrika. De första fem åren drev sjökapten Hellström själv gästgiveriet. När kontraktet förnyades 1° 61 anställdes Johan Eklund som källarmästare. Johan Eklund var från Eksjö och hade tidigare hunnit med att driva handel i trakten av Västerås. Anna Sophia Berg hade stort förtroende för sjökapten Hellström och förlänger arrendekontraktet i 10 år till 1° 76.

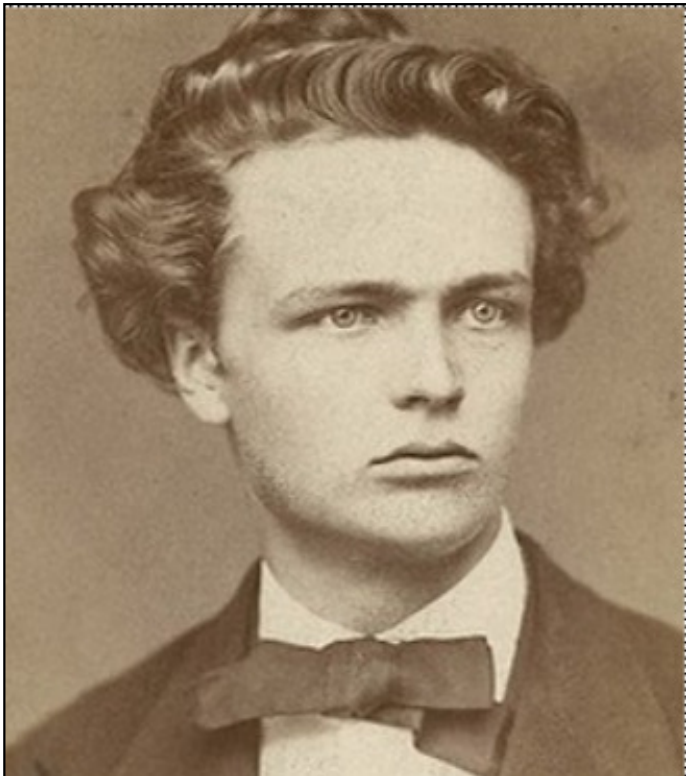

Ägaren Anna Sofia Berg och sjökapten Hellström genomför nu en om – och tillbyggnad av Dalarö gästgiveri och lyfter standarden så att den blev i klass med de bästa Stockholmshotellen.

Tillbyggnaden mot sjön med balkonger tillkom då.

Det var nu som Dalarö Gästgivarvärdgård förändrades, förfinades och ändrade karaktär till Dalarö Hotell och Restaurang

En som också hade stort förtroende för sjökapten Hellström var August Strindberg.

August Strindbergs post adresserades den första Kymendösommaren 1° 71 till kaptan Hellström, Dalarö hotell.

Det var inte bara byggnaden som genomgick stora förändringar utan även matlagningskonsten.

En viktig förklaring var den moderna järnspisen med inbyggd ugn och spisplattor som gick att reglera värmen.

En föregångare till Aga – spisen som kom 1929.

Stället blev berömt för sin goda mat som ansågs bättre än den välkänt goda på Societetshuset.

Källarmästare Johan Eklund var den som tog emot sommargäster och bidrog till att hotellet fick ett bra rykte.

Serveringen var stram och elegant och man kunde beställa "a la carte".

Dalarö Hotell kallades därför även för "Eklundshof" efter honom.

När källarmästare Eklund slutar 1° 71 så efterträds han av styrman Carl Axel Wretforss som anställs januari 1° 72 av sjökapten Hellström.

Axel Wretforss slutar redan oktober 1° 73 och drar till sjöss.

November 1° 73 anställs hans ersättare Octavia Hultman som restauratris och med henne följer en gyllene tid.

Johan Eklund och Octavia Hultman var båda födda och uppväxta i Eksjö och kände troligen varandra.

År 1° 76 slutar sjökaptén Hellström som gästgivare och arrendator efter 20 år.
Ända fram till sin död 1° 7° var Hellström med familj kyrkobokförda på kyrkroten
tomt 4 och 5.

DÖDE.

Tillkännagifves
att

F. d. Sjökaptenen
ADOLF FREDRIK HELLSTRÖM,
född den 25 April 1816,
stilla afled
å Dalarö den 8 Dec. 1878 kl. 4.40 e. m.,
djupt sörjd och saknad af maka, barn,
släktingar och talrika vänner.

Dödsboet efter Anna Sophia Berg.

1° 76 dör Anna Sophia Berg. Hon har då varit ägare till Dalarö gästgiveri i 40 år.

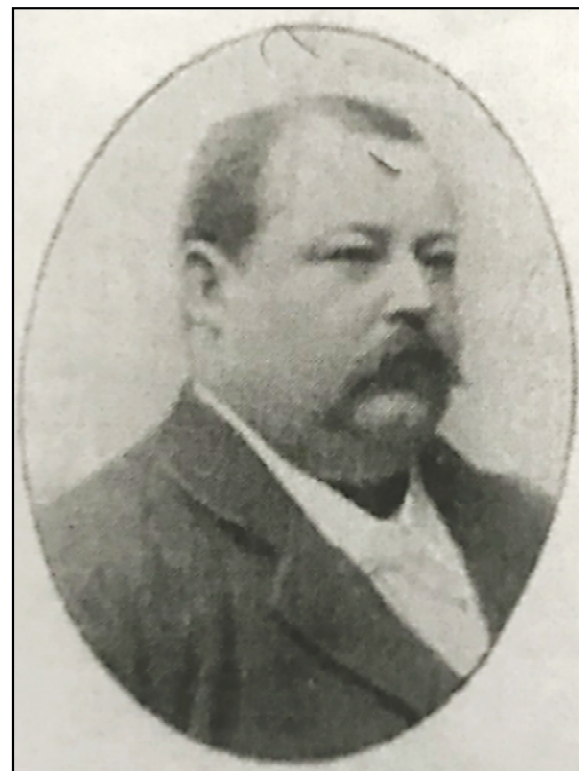
Dödsboet erbjuder då troligen Octavia Hultman att överta arrendekontraktet fram tills att skiftet av ägorna är klart mellan Carl Gustaf Berg och Anders Petter Berg.

Vid förrättningen som avslutades hösten 1° 79 tilldelas Anders Petter Berg Dalarö gästgiveri och Carl Gustaf Berg "Stenhuset".

År 1° 0 arrenderar Anders Petter ut Dalarö gästgiveri till källarmästare August Wilhelm Åkesson.

Men redan efter ett år tvingas Anders Petter på grund av dåliga affärer och spelskulder att sälja gästgiverifastigheten till målarmästare Martin Eklund från Stockholm och säga upp arrendekontraktet med Åkesson.

**Källarmästare
August Wilhelm Åkesson**

Martin Eklund 1°° 1 – 1907.

Mamsell Octavia Hultman fortsätter som restauratris under den nya ägaren Martin Eklund.

Eftersom det var Hultman som styrde och rådde med allt på hotellet så kallades hotellet för "Hultmans hotell".

Det var också Octavia som med ångbåt reste in till Stockholm för att uträtta affärer för hotellets räkning.

Hotellet var nu öppet från mitten av maj till 30 september.

Förutom ett ständigt växande antal bad – och sommargäster frekventeras "Hultmans hotell" även av en grupp konstnärer, som tidigt på 1° 0 – talet hade bildat något som kallades för "Dalarökolonin".

Några av de stora konstnärerna var Anders Zorn, Erland Josephson, August Strindberg, Carl Larsson och Richard Berg.

Sydamerika

byggdes 1877 och revs 1956.
Ovanför finns Nordamerika
byggt 1890.

Anders Olssons hus

Han hade även
bageri och affär

Eklundshof.

Så hette hotellet då.

Snickare Hagbergs hus som
det såg ut när Strindberg
hyrde sommaren 1880.
Huset byggdes 1858

Hjulångaren
Jakob Bagge i
trafik på Dalarö

Den sista sommardagen som hotellet hade öppet den 30 september 1° 90, blev en ödesdag i Dalarö historia, nästan jämförbar med när ryssarna anföll sommaren 1719.

Elden bryter ut i vindsvåningen på Dalarö Hotell.

Några minuter senare står hotellets tak i ljusan låga och snabbt var hela hotellbyggnaden övertänd.

Eld och gnistor far över vägen och inom kort var hela området mellan hotellbryggan och Tullbryggan ett enda eldhav.

Man får i den hårda västsydvästliga vinden inrikta sig på att begränsa elden och skydda omgivande byggnader.

Kyrkklockorna ringde och alla män, kvinnor och barn arbetade förtvivlat med att hindra elden från att sprida sig.

Man lyckades tack vare vindriktningen klara både kyrkan och klockstapeln.

Dalarö Hotell brann ned till grunden men "Stenhuset" klarade sig.

Hotellbyggnaden var endast försäkrad till 15 000:- och lösöret till 10 000:- varför ägaren, Martin Eklund, kom att göra stor förlust.

Efter branden uppförde Martin Eklund ett nytt flott hotell.

Det är betydligt större än det nerbrunna och innehåller schweizeri och tre matsalar, tre verandor och sexton gästrum samt är uppfört av sten i två våningar.

Dalarö nya hotell, som blifvit uppfördt på samma ställe som det gamla, var, såsom af annonser i flertalet af hufvudstadens tidningar kunnat inhemtas, fullt färdigt den 1 dennes efter att delvis hafva sedan pingsttiden varit upplåtet för allmänheten. Det är betydligt större än det nedbrunna, innehåller schweizeri och tre matsalar, tre verandor och sexton gästrum samt är uppfördt af sten i två våningar. Hotellet innehafves af den förra restauratrisen fröken Octavia Hultman.

Stockholms Dagblad
1° 91-06-13

**På 1° 00 – talet kom nya influenser från kontinenten i form av schweizerier.
En förnämligare typ av konditori.
Här serverades kaffe, te, choklad liksom nymodigheterna punsch, likör och portvin,
glass, bakverk och lättare rätter.
Genom schweizerierna infördes även uteserveringar.
Att gå på schweizeri blev ett sätt att ses och synas.**

**Dalarö nya hotell
under uppförande.**

Dalarö nya hotell med två verandor och schweizeri mot vattnet.

Dalarö Hotell
och
Restaurant

öppnades åter den 1 Juni och rekommenderas i ärade kunders benägna åtanke.
Inackordering för längre och kortare tid emottages.
Allm. Telefon 3. *Octavi Hultman.*

DN 1° 91-06-04.

Torsdagen den 4 juni 1° 91 annonserade mamsell Hultman i Dagens Nyheter att Dalarö Hotell och restaurang hade öppnats åter den 1 juni och tar emot gäster för längre eller kortare inackordering.

Sommarlivet på Dalarö kunde nu återgå till det vanliga.

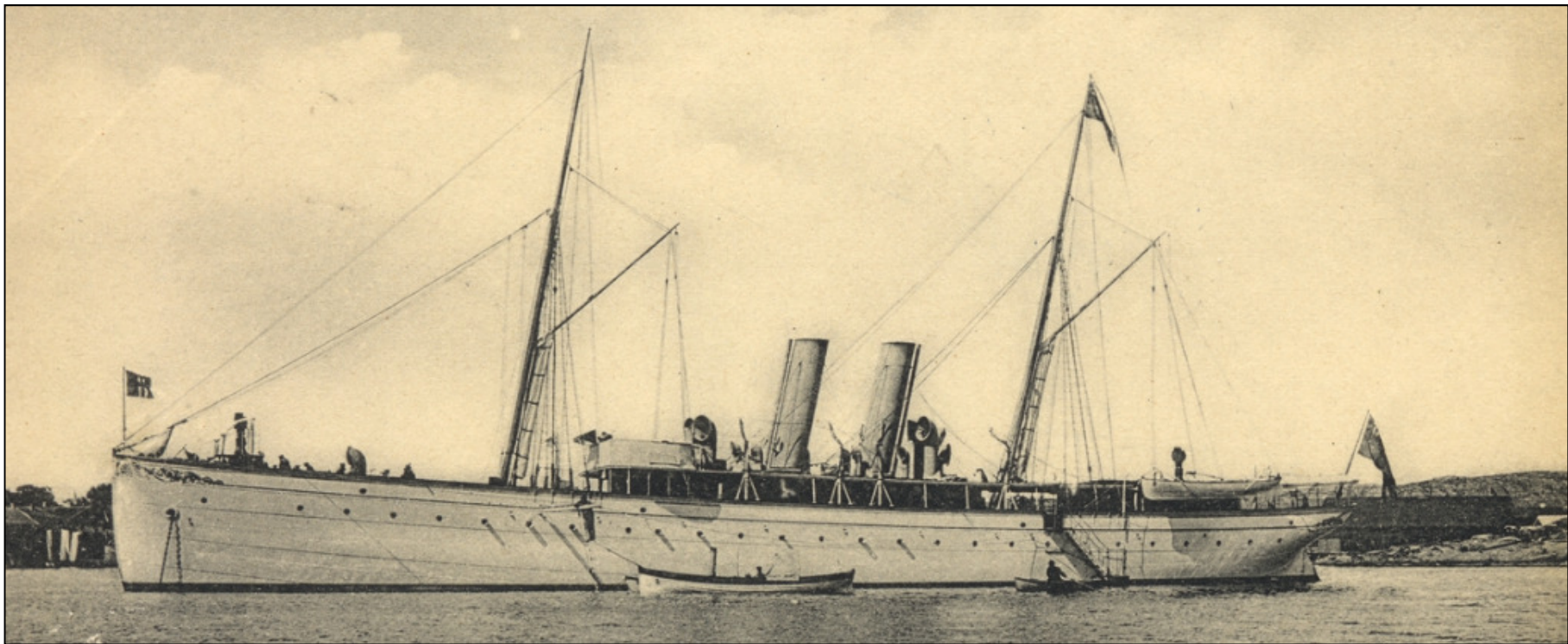
På 1° 90 – talet var kung Oscar II på Dalarö flera gånger.

Han kom alltid med Drott, sitt eget fartyg och lade till vid Hotellbryggan.

Sommaren 1° 92 blev han inbjuden till en soaré med musik och dans på Dalarö Hotell.

Till festens musikaliska avdelning bidrog operasångerskan Selma Ek.

Kungens stamställe på Dalarö var dock Societetshuset.

Octavia Hultman kom att bli en levande personlighet på byn.

Det fanns inte en bybo eller sommargäst som inte visste vem Octavia var.

Om somrarna hade hon sina båda äldre systrar Mathilda och Carolina som extrahjälp med serveringen.

Eftersom alla tre hade en borgerlig bakgrund från Eksjö och förblev ogifta var det naturligt att de av Dalaröborna och sommargästerna titulerades med mamsell.

Mathilda avled januari 1° 5 på Dalarö Hotell, 56 år gammal och sen var det bara Octavia och Carolina kvar.

Självaste August Strindberg låter mamsell Octavia skymta förbi i novellen "Min sommarpräst" 1904 slutar Octavia Hultman efter 31 år som restauratris på Dalarö Hotell och Restaurang.

Octavia Hultman hade sin bostad på undervåningen i "Stenhuset" strax ovanför hotellet.

Bostaden hyrde hon av Carl Gustav Berg. Octavia bodde kvar i sin bostad tills hon dog 1915.

Hon hade då hunnit bli 76 år och är begravd på Dalarö kyrkogård.

Dagens Nyheter 1885-01-27

Carl Löfvander

1907 övertogs Dalarö Hotell av hotelldirektör Carl Löfvander som ägde Hotell Kronprinsen på Drottninggatan.

Carl Löfvander kom från fattiga förhållanden i Småland.

Han utvandrade till Amerika i unga år och arbetade som bartender, bl.a. i Chicago.

Så småningom flyttade han tillbaka till Sverige, där han fortsatte inom bar – och restaurangvärlden på det legendariska Hotell Rydberg.

Hotell Rydberg kan beskrivas som det första verkliga moderna hotellet i Sverige, med rinnande vatten bad och centralvärme.

Hotell Rydberg är dock mest känt för sitt förnämliga kök, sin matsal och "American bar".

Från Hotell Rydberg tog Carl Löfvander med sig det fransk-influerade svenska köket till Dalarö Hotell och Restaurang.

Det var Charles Emil Hagdahl som introducerade det moderna franska köket i Sverige och hans kokbok "Kokkonsten som vetenskap och konst" fick stort inflytande på matlagningskonsten.

Dr Hagdahl tillhörde Stockholms societeten och tillbringade många somrar på Odinsvägen, i huset mitt emot skolan.

Carl Löfvander bodde med sin familj i "Villa Solglittret" på Wallinvägen 9, Dalarö. I fönstret står Hedvig Löfvander och nedanför trappan står hennes barn Charles och Margit, 1906.

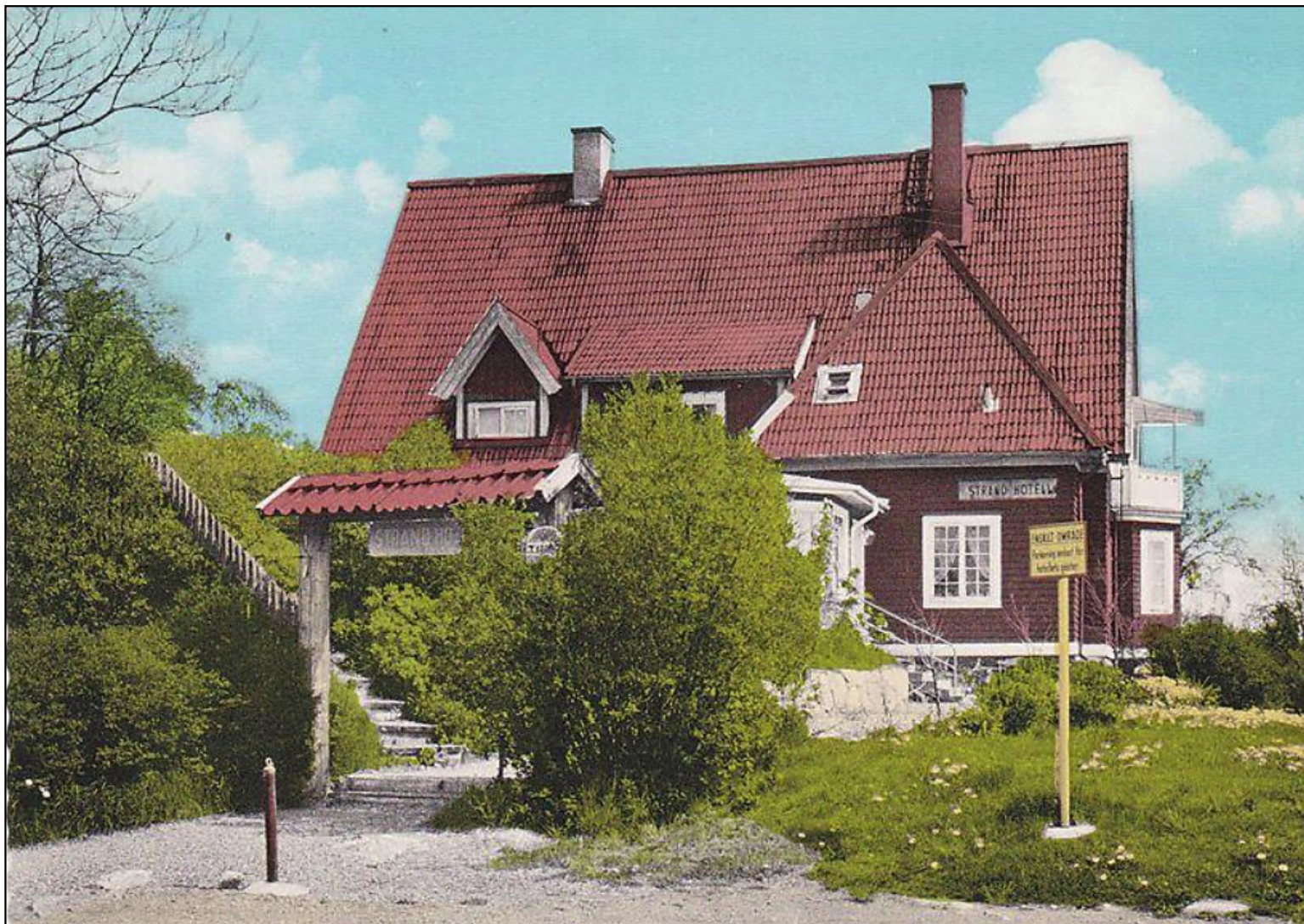
Det var Carl Löfvander som 1909 lät uppföra musikpaviljongen på höjden framför hotellet.

I paviljongen var det ofta dans till orkester och tre gånger i veckan var det dans på hotellet.

1913 köper Carl Löfvander den ståtliga privatvillan ovanför musikpaviljongen, villan hade uppförts 1907 av sonen till handlaren Anders Olsson. Privatvillan kom att ingå i hotellanläggningen under benämningen "Strand Hotell".

1917 dör Carl Löfvander och hotellanläggningen säljs till AB Dalarö Hotell med Sven Erik Blomqvist som VD.

Guldåren går mot sitt slut.

Den gyllene sommargästepoken då tusentals personer kom till Dalarö under sommarmånaderna för bad och frisk luft pågick fram till första världskriget 1914.

När första världskriget kom, minskade antalet sommargäster radikalt och tuffare tider väntade för Dalarö Hotell.

Nu och under de följande krigs – och ransoneringsåren blev det en utmaning att skaffa mat för dagen.

Detta gällde även för många sommargäster som tidigare hade haft det tämligen gott ställt och kunnat åka ut till Dalarö för ett lyxigt sommarliv.

Ett ransoneringssystem infördes i Sverige under nödåret 1917.

Sprithanteringen lades nu under statligt monopol, vilket ännu fortlever genom systembolagets detaljhandelsmonopol.

Kraven på att överhuvudtaget få köpa sprit var hårda.

Man skulle ha fyllt 25 år, ha ordnade förhållanden som fast anställning eller förmögenhet och man fick ej vara straffad i all synnerhet fick man ej åkt fast för fylleri. Tilldelningen var individualiserad och kunde som mest uppgå till fyra liter starksprit per månad, det vanligaste var två liter.

För att få köpa ut sin ranson krävdes motbok, en liten bok där inköpen bokfördes. Först 1955 avskaffades motboken.

Ogifta yrkeskvinnor kunde få en egen motbok, men då var tilldelningen lägre än för män. Gifta kvinnor och tjänstefolk fick ingen egen motbok utan de skulle så att säga leva på husbondens tilldelning.

Även hotell – och restaurangbranschen drabbades hårt av förmyndandet eftersom tilldelningen var ransonerad även på lokal.

Inget starkare än pilsner med alkoholhalt på 2,° % fick serveras utan att man beställde in mat.

Mattvånget fick en del lustiga följder.

De flesta restauranger hade en billig rätt som folk beställde in bara för att få lov att samtidigt beställa sprit.

Dessa ”restriktionsrätter” kunde man dessutom servera till ett flertal gäster under en kväll eftersom de sällan rördes.

Ville man verkligen äta upp rätten fick man säga till.

Den sprit som serverades var ransonerad, mängden räckte till två matsupar och en avec till kaffet ”två vita och en brun”.

För vin gällde inga restriktioner eftersom den breda folkmassan inte ansågs dricka vin.

Till de mer absurda reglerna hörde att spritflaskor inte fick visas upp för gästerna eftersom det ansågs stimulera törsten.

Till ransoneringsystemet hörde en välutvecklad kontrollapparat med särskilt avlönade spritspioner, som hade till uppgift att under anonymitet kontrollera att utskänkningen gick till enligt regelverkets paragrafer.

Alkoholrestriktionerna var ett stort problem för hotell – och restaurangnäringen. Den gamla lönsamheten, från guldåren, var svår att få tillbaka.

På 1920 – talet upplevde Dalarö Hotell en uppsvingsperiod när sommargästerna började återkomma efter världskriget.

Den nya ägaren AB Dalarö Hotell köper då "Stenhuset" av Carl Gustaf Bergs dödsbo. Efter mer än 110 år i familjen Bergs ägo förvandlas nu Carl Petter Bloms hyreshus "Stenhuset" till ett hotellannex med tolv rum.

En av de sista hyresgästerna som var kyrkobokförd på "Stenhuset" var doktor Carl Herman Beckmark, som var kirurg.

År 192° flyttade Tullen på Dalarö in till Stockholm och samma år revs Kallbadhuset vid Strandvägen.

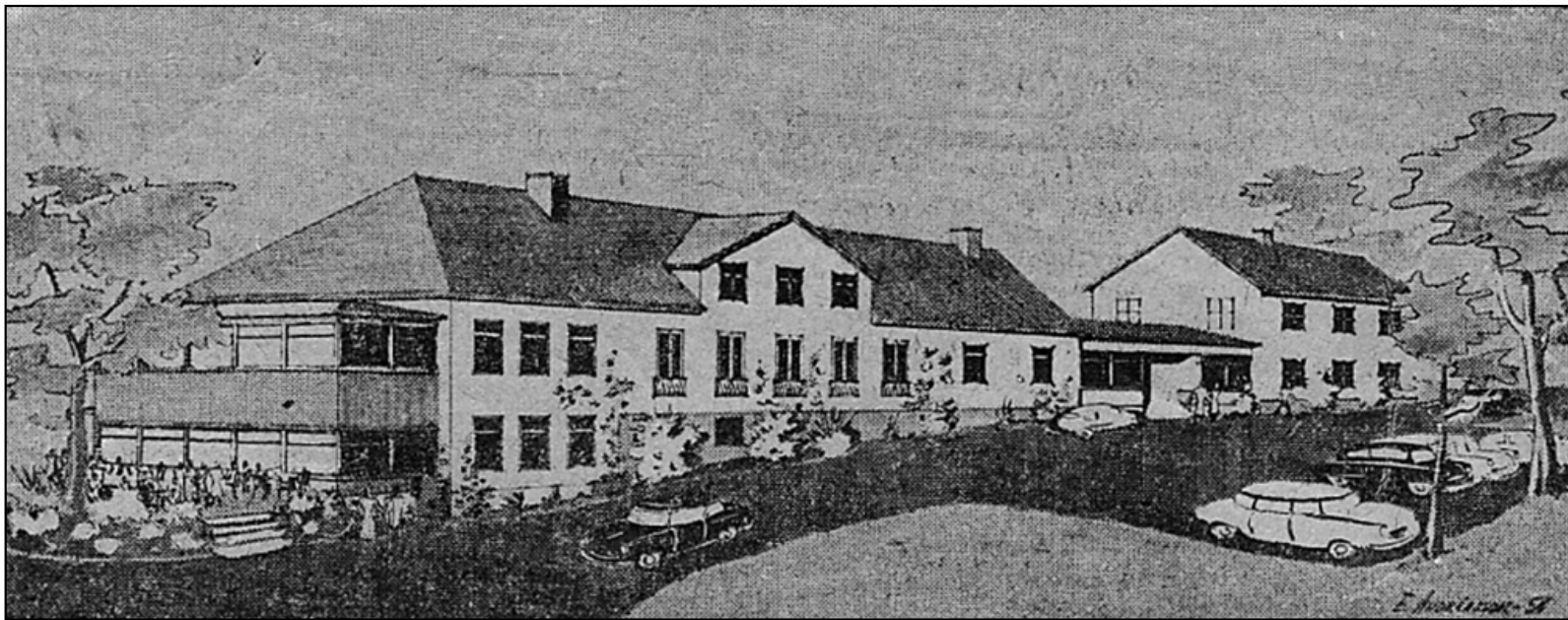
**År 1934 säljs Dalarö Hotell med hotellannex till AB Havshotellet.
Perioden under och efter andra världskriget kan betraktas som en "down – period" för Dalarö Hotell och Restaurang och 1947 går AB Havshotellet i konkurs.
Ny ägare till Dalarö Hotell med annex blir Erik Vilhelm Lindström.**

**På 1950 – talet minskade intresset ytterligare för Dalarö som semesterort.
Dalarö Hotell fick nu problem med att överleva och förföll.**

År 195° planerades ett nytt stort konferenshotell på Dalarö av de tre intressenterna Reso, Svenska BP och Österhaninge kommun.

Det småruffiga Dalarö Hotell skulle rivas och ge plats för ett konferenshotell med insprängd swimmingpool i Amerikaberget och med dansgolv av mässing med roterande ljusramper.

En arkitektskiss visar att det nya huvudhotellet är tänkt att sammanbindas med gamla "Stenhuset" genom en tillbyggnad, som också blir entrén till det nya konferenshotellet. Förstudien visade att projektet inte skulle bära sig varför det lades ned.

Så här hade det kunnat bli. Tidningsklipp 195° .

Österhaninge kommun beslöt vid sammanträde den 2° oktober 1963 att inköpa Dalarö Hotell med annexet "Stenhuset", vilka i många år stått tomma.

En förutsättning för köpet var att Riksantikvarieämbetet tillät rivning av de båda husen.

I en skrivelse 9 november 1963 förklarar ämbetet att det icke motsätter sig en rivning.

Husen dokumenterades 1963, före rivningen, av Stockholms Läns Museum.

Bilderna finns i DHF:s fotoarkiv.

År 1965 fattade Österhaninge kommunalnämnd beslut om rivning.

Dalaröborna opponerade sig och höll protestmöten.

De kunde acceptera att hotellet revs som var nedgånget men ville rädda "Stenhuset".

Idag finns ingenting kvar och platsen där byggnaderna stod är nu en busshållplats och en väntplats för bilar till Ornöfärjan.

Bilagor:

Ägare till Dalarö gästgiveri som senare blev Dalarö Hotell.

Arrendatorer, Dalarö gästgiveri.

Utskänkningstillstånd.

Ägare till Dalarö gästgiveri som senare blev Dalarö Hotell.

163° – 1° 00	Tyresö gods
1° 00 – 1° 02	Brita Bonde
1° 02 – 1° 1°	Carl Peter Blom
1° 1° – 1° 35	Anders Berg
1° 35 – 1° ° 0	Anna Sofia Berg
1° ° 0 – 1° ° 1	Anders Petter Berg
1° ° 1 – 1907	Martin Eklund
1907 – 1917	Carl Johan Löfvander
1917 – 1934	AB Dalarö Hotell
1934 – 1947	AB Havshotellet
1947 - ?	Erik Vilhelm Lindström

Kommentar:

År 1963 köper Österhaninge Kommun Dalarö Hotell, som stått tomt i många år.

År 1965 fattas beslut om rivning.

Arrendatorer, Dalarö gästgiveri

163° – 1644	Johan Erichsson
1644 – 1653	Petter von der Heide
1653 – 16° 6	Anders Sooma
16° 6 – 1693	Adam Deibel
1693 – 1705	Hindrich Olufsson
1705 – 1737	Tolle Bary
1737 – 1747	Nils Sondell
1747 – 1776	Carl Christian Gyldener
1776 – 1° 00	Kungl.Bränneridirektionen
1° 00 – 1° 06	Carl Gustaf Fuhrström
1° 06 – 1° 2°	Lars Westerberg
1° 2° - 1° 40	Anton Wettervik
1° 40 – 1° 55	Johan Wiklund
1° 55 – 1° 76	Adolf Fredric Hellström
1° 76 – 1° ° 0	Octavia Hultman
1° ° 0 – 1° ° 1	August Wilhelm Åkesson

Utskänkningstillstånd på Dalarö.

Här följer några annonser om utskänkningstillstånd när Martin Eklund var ägare till Dalarö Hotell och Octavia Hultman var restauratris. Annonserna speglar svensk alkoholpolitik och nykterhetsrörelsens kamp mot superiet på Dalarö.

Utskänkingsrättigheter. Stockholms län. Länsstyrelsen har medgifvit ogifta Octavia Hultman rättighet att under tiden från och med den 16 nästa maj till och med den 30 påföljande september uti sin restaurationslokal å Dalarö idka utskänkning af brännvin och andra spirituösa drycker, hvilken rörelse kommer att utöfvas jämväl å sön- och helgedagar efter gudstjenstens slut, samt alla dagar intill kl. 11 på aftonen. Kommunalnämnden, som blifvit hörd i denna sak, afstyrkte den helt och hållet, hvaremot länsmannen Norman med hänvisning till en honom tillhandakommen skrift från 19 Dalarö samhälle tillhörande personer, tillstyrkte ansökningen, enär en fullständig restauration vid denna mycket besökta badort ansågs fortfarande såsom hittills vara af behovet påkallad.

Aftonbladet 1883-04-10.

Aftonbladet 1° 3 – 04 - 10

Enligt annonsen hade Dalarö Hotell öppet från 16 maj till och med 30 september och för den perioden sökte man utskänkningstillstånd.

Av annonsen framgår att länsstyrelsen hade medgivit utskänkning av brännvin alla dagar i veckan, från när man öppnar till kl. 23.00 på kvällen.

Undantag är sön – och helgdagar då utskänkning får ske först efter gudstjänsten.

Kommunalnämnden på Dalarö, tycks ha bestått av nykterister för man gick emot Länsstyrelsens beslut och avstyrkte utskänkning av brännvin.

Länsman Norman tvingas då köra över Dalarö kommunalnämnd och motiverade beslutet med att en restaurang med utskänkningstillstånd behövs på den mycket välbesökta badorten Dalarö.

Han hänvisade också till en skrivelse från nitton personer som inte ville ha ett "torrlagt" Dalarö.

Utskänkningstillstånd.

Stockholms Dagblad 1884-10-15

under innevarande försäljningsår:
Ulriksdals värdshus 1 000 kannor utskänkning;
Furusund 400 kannor utskänkning;
Dalarö: Octavia Hultman 1 200 kannor utskänkning och sjökaptenen Petterssons hustru 150 kannor utskänkning;
Källvik & Bredén 800 kannor utskänkning.

Stockholms Dagblad 1884 – 10 – 15

Under 1884 utskänkte Octavia Hultman, Dalarö Hotell 1 200 kannor brännvin.

1 kanna = 2,617liter.

Samma år hade sjökaptten Petterssons hustru utskänkt 150 kannor brännvin.

Petterssons hustru var Agnes Pettersson, som drev Lilla Sällskapet uppe vid torget.

Notera att Dalarö Hotell utskänkte mer brännvin än Ulriksdals värdshus.

Utskänkningstillstånd.

Värdshusrörelse å Dalarö. Såsom innehafvarinna af Dalarö hotell har fröken Octavia Hultman erhållit vederbörligt tillstånd att under tiden från och med den 16 maj till och med den 30 september innevarande år uti sin restaurationslokal å Dalarö till förtäring på stället idka utskänkning af brännvin och andra spirituösa drycker samt utöfva rörelse jemväl å sön- och helgedagar, undantagandes då gudstjänst i Dalarö kyrka hålles, äfvensom alla dagar in till klockan 11 på aftonen, hvaremot förbud är meddeladt mot hållande af krogrörelse i särskild lokal eller att till afhämtning försälja spritdrycker.

Sv. D 1885 – 03 – 12

Av tillståndet för Dalarö Hotell framgår att brännvin endast får utskänkas och förtäras i restauranglokalen.

Krogrörelse fick ej hållas i särskild lokal och avhämtning och försäljning av brännvin s.k. "butiksförsäljning" tilläts ej.

Brännvinshandeln. Innevarande års taxeringsnämnd har bestämt, att innehafvarne af nedannämnda gästgifverier och andra utskänkningsställen i länet skola under försäljningsåret 1885—1886 erlägga utskänkings- och utminuteringsavgifter för följande kanntal: vid Märsta för 1 000 kannor utskänkning och 10 000 kannor utminuteri-
tering, vid Brottbys för 800 k:r utskänkning och 14 000 k:r utminuteri-
sam samt Fjäderholmen för 600 k:r, Ulriksdals värdshus för 1 000 k:r, Furnsund för 300 k:r; å Dalarö: Octavia Hultman för 800 och sjökapt. Petterssons hustru för 200 k:r; Kallvik å Rindön för 600 k:r, Nucka-
...

Stockholms Dagblad 1885 – 10 – 29

Försäljningsåret 1885 – 1886 skulle Octavia Hultman erlägga en utskänkingsavgift för 800 kannor brännvin och sjökapt. Petterssons hustru för 200 kannor.

Notera att Märsta skall erlägga en utskänkingsavgift för 1000 kannor och en utminuteringsavgift för 10 000 kannor.

Utminuteringen = "Butiksförsäljningen" var 10 gånger större än utskänknings-

"Butiksförsäljningen" på Dalarö gästgiveri var troligen också betydande innan den förbjöds.

Hur stor avgiften var per kanna brännvin framgår ej.

Utskänkningstillstånd.

Djursholms Tidning 1898 – 10 29

En utskänkings – och utminuteringsavgift 15 öre per liter brännvin skulle enligt prövningsnämndens beslut erläggas.

Av annonsen framgår att Agnes Pettersson, Lilla Sällskapet utskänkt 700 liter brännvin och att Octavia Hultman, Dalarö Hotell utskänkt 1 200 liter brännvin.

Jämfört med år 1884 har utskänkning av brännvin på Dalarö Hotell minskat med $1\ 200 \times 2,617 - 1\ 200 = 1\ 940$ liter brännvin.

Notera att Svenska Segelsällskapets paviljong på Sandhamn har utskänkt 2 000 liter brännvin och att värdshuset på Fjäderholmarna har utskänkt 6 000 liter brännvin.

Djursholms Tidning 1898-10-29

Utskänkings- och utminuteringsavgift å 15 öre pr liter skall enligt pröfningsnämndens beslut af nedannämnda utskänkingsställen i länet erläggas för följande litertal brännvin:

vid Sundbyberg, Ekbacken, 2,500 liter för år räknadt, vid Furusund 1,200 liter för utskänkningstiden, vid Källvikens brunnsinrättning 1,500 liter för år räknadt, vid Svenska segelsällskapets paviljong å Sandhamn 2 000 liter pr år, vid värdshuset å Fjäderholmarna 6,000 liter för utskänkningstiden, vid Svenska jägarförbundets skjutbana vid Norrbacka 1,500 liter, för år, vid Dalarö, Agnes Pettersson, 700 liter, för tiden $\frac{1}{5} - \frac{30}{9}$, vid Dalarö, Octavia Hultman 1,200 liter, för tiden $\frac{1}{5} - \frac{30}{9}$, å Ulö, Ada Carlsson 890 liter, för tiden $\frac{15}{5} - \frac{15}{9}$, vid Öregrunds badhusaktiebolag, 3,000 liter, för år, vid Östhammars badsocietyets lokal 625 liter för tiden $\frac{15}{8} - \frac{1}{9}$, vid Drottningholmspaviljongen 2,500 liter, för år, och vid Nypås, prof. Hj. Sjögren, 1,500 liter, för år räknadt.

**Sammanställt av
Klas Rosberg
Olle Dolk
Anders Bengtsson
År 2020**

